

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح الزام وزارت امور خارجه به توسعه دیپلماسی انقلابی کشور»

مقدمه

اول: بررسی مفهومی «دیپلماسی انقلابی»

طرح موضوع اجرای دیپلماسی انقلابی سابقه‌ای متقن در تاریخ انقلاب اسلامی دارد از جمله آنکه مقام معظم رهبری در سی و یکم شهریورماه ۱۳۶۸ در دیدار وزیر و کارکنان وزارت امور خارجه پیگیری این سنخ از دیپلماسی را مورد تأکید دوباره قرار دادند؛ ایشان در مناسبت‌های مختلف به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر ضرورت پیگیری دیپلماسی انقلابی تأکید نهاده‌اند، تا آنجا که در دهم آبان‌ماه ۱۳۹۴ در دیدار وزیر امور خارجه، سفیران و مسئولان نمایندگی‌های ایران در خارج از کشور با اشاره به اصول سیاست خارجی مطرح شده در قانون اساسی فرمودند: «اجرای سیاست‌های انقلابی در هر زمینه، از جمله عرصه دیپلماسی باعث افزایش اقتدار و تأثیرگذاری، ارتقای جایگاه کشور و عزت و اعتبار ایرانیان در میان ملت‌ها می‌شود». در این راستا، با توجه به شرایط حساس کنونی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، جمعی از نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی با تدوین پیش‌نویس طرحی با عنوان «الزام وزارت امور خارجه به توسعه دیپلماسی انقلابی کشور» خواستار عنایت هرچه بیشتر دولت به این امر شده‌اند.

مشخصات طرح

دوره دهم - سال اول

شماره ثبت:

۱۷۴

شماره چاپ:

۲۱۵

تاریخ چاپ:

۱۳۹۵/۶/۷

در این میان، باید خاطر نشان ساخت که این اقدام نمایندگان بدان معنا نیست که دولت جمهوری اسلامی ایران دیپلماسی انقلابی را پیگیری نکرده یا در این زمینه دچار کاستی بوده است؛ بلکه مقصود آن است که به موازات افزایش تحركات و تهدیدات علیه جمهوری اسلامی ایران، دیپلماسی انقلابی نیز باید هرچه بیشتر و سریع‌تر توسعه یابد تا بتواند با اقدامات و مواضع خصمانه نظام سلطه مقابله نماید.

معاونت پژوهش‌های

سیاسی - حقوقی

دفاتر: مطالعات سیاسی

مطالعات حقوقی

مطالعات اقتصادی

با بررسی دقیق دیدگاه‌ها و گفتگوها در مورد دیپلماسی انقلابی، ما می‌توانیم چهار معنای متمایز اما مرتبط به هم از دیپلماسی انقلابی را شناسایی کنیم: معنای نخست دیپلماسی انقلابی به «**محتوای انقلابی سیاست خارجی**» باز می‌گردد. در این معنا، ما می‌توانیم دیپلماسی انقلابی را مترادف با سیاست خارجی انقلابی در نظر بگیریم. سیاست خارجی انقلابی در مقام نظر در اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه قانون اساسی انعکاس یافته است. دیپلماسی انقلابی در معنای دوم، به «**هدایت انقلابی سیاست خارجی**» اطلاق می‌شود. در این برداشت، دیپلماسی انقلابی مترادف با سیاستمداری انقلابی تلقی می‌شود و به‌عبارت بهتر، انقلابی بودن دیپلماسی بدان معناست که دیپلمات از تفکر، سوابق و تجربه انقلابی برخوردار است. سومین معنایی که از دیپلماسی انقلابی می‌توان ارائه داد بر «**مدیریت انقلابی روابط بین‌المللی** از طریق مذاکره» دلالت دارد. کانون توجه در این تعریف همانا مذاکره از موضع انقلابی است. در معنای چهارم، دیپلماسی انقلابی برحسب تشکیلات دیپلماتیک انقلابی معنا می‌یابد. به بیان بهتر، دیپلماسی انقلابی را می‌توان به‌عنوان «**به‌کارگیری دیپلمات‌ها، که در قالب یک تشکیلات دیپلماتیک انقلابی سازماندهی می‌شوند**» تعریف کرد.

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۶۰۱۵۰۴۱

تاریخ انتشار:

۱۳۹۵/۷/۱۰

با این اوصاف، می‌توان به این جمع‌بندی رسید که دیپلماسی انقلابی متضمن «محتوای انقلابی سیاست خارجی»، «هدایت انقلابی سیاست خارجی»، «مدیریت انقلابی روابط بین‌المللی از طریق مذاکره» و «دستگاه دیپلماتیک انقلابی» است. در همین چارچوب، با عنایت به تعریفی که مقام معظم رهبری در بیانات خود در حرم مطهر حضرت امام خمینی (ره) در خردادماه ۱۳۹۵ از انقلابی بودن ارائه داده‌اند، ما می‌توانیم انقلابی بودن را واجد شاخص‌های ذیل بدانیم:

۱. پایبندی به مبانی و ارزش‌های اساسی انقلاب، که متضمن پایبندی به اسلام ناب در مقابل اسلام آمریکایی است؛ باورمندی به محوریت مردم؛ اعتقاد به پیشرفت و تکامل و حمایت از محرومان و مظلومان در سراسر عالم.
۲. هدف‌گیری آرمان‌های انقلاب و همت بلند برای رسیدن به آنها، که برحسب «دوری گزیدن از ناامیدی، منصرف نشدن از رسیدن به آن اهداف و آرمان‌های بلند و تسلیم نشدن در مقابل فشارهای دشمن» تعریف می‌شود.
۳. پایبندی به استقلال همه‌جانبه کشور، که هم دربرگیرنده استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی است و هم با سه سطح استقلال داخلی، استقلال منطقه‌ای، استقلال جهانی و بین‌المللی سروکار دارد.
۴. حساسیت در برابر دشمن و نقشه دشمن و عدم تبعیت از آن، که برحسب دوری گزیدن از انکار دشمن، تعریف می‌شود.
۵. داشتن تقوای دینی و سیاسی، که به معنای پرهیز از لغزشگاه‌هایی است که دشمن می‌تواند از آن استفاده کند.

دوم: بررسی مقدمه توجیهی طرح

مقدمه توجیهی طرح به شماری از ملاحظات و مؤلفه‌هایی اشاره کرده است که ضرورت توسعه دیپلماسی انقلابی کشور را در مقطع حاضر دوچندان می‌کند. از جمله این ملاحظات می‌توان به بدعهدی آمریکایی‌ها در روند اجرای برنامه جامع اقدام مشترک علیرغم اقدامات ایران در عمل به این برنامه و نیز تلاش آمریکا و هم‌پیمانان آن برای ناامن ساختن محیط امنیتی پیرامونی ایران از طریق حمایت از گروه‌های تروریستی و جریان‌های تکفیری و نیز اقدامات آنها برای تضعیف جبهه مقاومت در منطقه اشاره کرد. از یک طرف تحرکات دولت و به‌ویژه کنگره آمریکا در اتخاذ تصمیمات و سیاست‌هایی که با روح برجام مغایرت دارند (از جمله بررسی و تصویب ده‌ها قطعنامه ضدایرانی در کنگره که تشدید تحریم‌های یک‌جانبه علیه ایران را به دنبال دارند) و از طرف دیگر مداخلات فزاینده در امور کشورهایی چون سوریه، عراق، لبنان، یمن و نیز تسلیح، تمویل و تجهیز گروه‌های تروریستی که با هدف غایی و نهایی تضعیف جبهه مقاومت به انجام می‌رسند همگی ضرورت افزایش تلاش و اهتمام وزارت امور خارجه برای توسعه دیپلماسی انقلابی را مطابق با منویات مقام معظم رهبری مضاعف می‌سازند. با توجه به اینکه چنین ملاحظاتی به مثابه واقعیت ملموس و عینی قابل شناسایی بوده و برآورد مجموعه روندهای جاری و آتی از تلاش برای تشدید این قبیل تحرکات حکایت دارد، لذا می‌توان تأیید کرد که مقدمه طرح از بسترهای توجیهی مناسب و متقنی برخوردار می‌باشد.

سوم: بررسی مواد طرح

مواد مندرج در این طرح از هفت جهت جامع به نظر می‌رسند: نخست آنکه، محتوای مواد با واقعیت‌های عینی، اعم از داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی انطباق کامل دارد؛ از یک‌سو تهدیدات نظام سلطه علیه جمهوری اسلامی ایران در سطح بین‌المللی و منطقه‌ای شدت، عمق و گستردگی یافته است و از سوی دیگر، نظام سلطه با کارشکنی در رفع کامل تحریم‌های ظالمانه حیات اقتصاد داخلی جمهوری اسلامی ایران را نشانه گرفته است.

دوم آنکه، مواد به تفکیک به گونه‌ای تقریر یافته‌اند که از یک سو تفسیرکننده و بازتاب‌دهنده اسناد بالادستی جمهوری اسلامی ایران - یعنی، قانون اساسی و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - هستند و از سوی دیگر، تداوم بخش و تکمیل‌کننده مندرجات قانون قبلی مجلس شورای اسلامی - یعنی، قانون اقدام متناسب و متقابل دولت جمهوری اسلامی ایران در اجرای برجام - به شمار می‌آیند. از همین رو می‌توان استدلال کرد که این طرح نشانگر عزم راسخ نمایندگان مجلس دهم در پیگیری و استیفای حقوق مردم ایران می‌باشد.

سوم آنکه، مواد طرح در راستای اجرای منویات رهبر معظم انقلاب اسلامی در زمینه انقلابی بودن و انقلابی ماندن مسئولان و مردم قرار دارد، چراکه اولاً حمایت از مستضعفان در برابر مستکبران و به‌طور خاص حمایت از جبهه مقاومت و جنبش‌های آزادی‌بخش و گروه‌های مبارز با اشغال خارجی در زمره مبانی و ارزش‌های اساسی و آرمان‌های انقلاب اسلامی به شمار می‌آید و همت بلند مسئولان را برای رسیدن به آنها می‌طلبد؛ ثانیاً تکلیف وزارت امور خارجه به تنظیم برنامه طبقه‌بندی همکاری با سایر کشورها با اولویت دادن به کشورهای همسایه و اسلامی و ملحوظ داشتن مواضع و سیاست‌های سایر کشورها و اتباع آنها در عدم تبعیت از تحریم‌های یک‌جانبه غیرقانونی نشانگر تلاش نمایندگان مجلس برای پیشبرد «پایبندی به استقلال همه‌جانبه کشور و حساسیت در برابر دشمن» می‌باشد.

چهارم آنکه، در تقریر مفاد طرح به ادبیات بین‌المللی نافذ و اثرگذار توجه شده است که می‌تواند خنثی‌کننده تبلیغات منفی دشمنان در مورد این طرح باشد. کاربرد عباراتی چون حمایت از جنبش‌های آزادی‌بخش و گروه‌های مبارز با اشغال خارجی که از مشروعیت و مقبولیت جهانی برخوردار بوده و در ادبیات حقوق بین‌الملل جایگاه محکمی دارند از جمله ویژگی‌های مثبت این طرح به‌شمار می‌آید.

پنجم آنکه تأکیدگذاری نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی بر پیگیری اجرای سند سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، در راستای نیل به استقلال اقتصادی و به حداقل رساندن آسیب‌پذیری‌های ناشی از تحریم‌های ظالمانه محسوب می‌شود و به نوعی تفسیر قانونی این سند در بُعد روابط خارجی خواهد بود به ویژه آنکه، این طرح در ماده چهارم بر نقش مثبت و سازنده سفارتخانه‌ها در اثربخش سازی رفع تحریم‌ها به گونه‌ای که نتایج ملموسی و عینی را به بار آورند اصرار ورزیده است.

ششم آنکه، به ویژه در تبصره ماده چهارم، بر همکاری بین‌سازمانی و بینادستگاهی برای اجرای این طرح تأکید شده است؛ این همکاری به گونه‌ای است که از یک سو سایر دستگاه‌ها در اقدامات خارجی خود به ویژه در قراردادهای اقتصادی کلان موظف شده‌اند هماهنگی‌های لازم را با وزارت امور خارجه به عمل آورند و از سوی دیگر وزارت امور خارجه نیز حتی در مورد کارکردهای مربوط به روابط اقتصادی خارجی سایر دستگاه‌ها مسئول و پاسخگو شناخته شده است.

هفتم آنکه، تأکید نمایندگان در پایان ماده چهارم بر تکلیف وزارت امور خارجه به ارائه گزارش ۶ ماهه در زمینه عملکرد اقتصادی خود باعث شده است ماهیت این طرح از حالت تقنینی صرف فراتر رود و نوعی مقررگذاری توأم با نظارت و کنترل مستمر را در خود داشته باشد.

چهارم: ارزیابی

همچنان که اشاره شد طرح الزام وزارت امور خارجه به توسعه دیپلماسی انقلابی کشور از آن جهت که با واقعیات معطوف به روابط خارجی پسابرجامی کشور همخوانی دارد و نیز واکنشی متناسب به تحرکات ضدایرانی دشمنان کشور در سطح منطقه است طرحی

قابل دفاع به حساب می‌آید. طرح مذکور همچنین از این نقطه قوت برخوردار است که پیگیری دیپلماسی اقتصادی را همسو و هم‌راستا با دیپلماسی انقلابی کشور تعریف کرده و مغایرتی میان آنها ندیده و در نتیجه تأکید توأمانی هم بر حمایت از جبهه مقاومت در منطقه و هم بر مقولاتی چون تشویق و تسهیل صادرات و ترسیم فضای اطمینان‌بخش برای سرمایه‌گذاری خارجی دارد. در عین حال ایراد وارده به طرح آن است که تکلیف وزارت امور خارجه به ارائه گزارش ۶ ماهه به کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس را به ماده چهارم طرح منحصر کرده است، این در حالی است که رصد حسن اجرای دیپلماسی انقلابی، نه صرفاً دیپلماسی اقتصادی بلکه، تمام ابعاد آن را که در مواد یکم تا سوم انعکاس یافته‌اند در برمی‌گیرد و لازم است وزارت امور خارجه در مورد اقدامات خود در اجرای تمامی مواد این طرح به صورت ۶ ماهه به کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی گزارش دهد. از این رو پیشنهاد مرکز پژوهش‌های مجلس آن است که چنین ملاحظه‌ای در طرح نهایی نمایندگان محترم مجلس مورد توجه قرار گیرد. نکته دیگر در مورد ماده (۴) این است که با توجه به اینکه مفاد و محتوای این ماده علاوه بر مسائل دیپلماتیک شامل مسائل و مباحث اقتصادی نیز می‌شود، مطلوب است که گزارش وزارت امور خارجه در خصوص عملکرد خود در حوزه دیپلماسی اقتصادی، علاوه بر کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی به کمیسیون اقتصادی مجلس نیز ارائه شود. از سوی دیگر به لحاظ حقوقی حکم مقرر در تبصره ماده (۳) دارای ابهام است. عبارت «روند لغو روادید را ... آغاز نماید» دارای مفهوم مشخصی نیست و چنانچه مفهوم آن، تفویض اختیار در خصوص انعقاد موافقتنامه روادید با کشورها بدون تصویب مجلس باشد، دارای ایراد اصل هشتادوپنجم قانون اساسی است. از این رو تأکید بر عبارت «تصویب مجلس» در این تبصره ضروری است. با توجه به تمامی این ملاحظات، مرکز پژوهش‌ها پیشنهاد می‌نماید این طرح به تصویب نمایندگان محترم برسد.

